

3. Tests of competency to consent to treatment, Roth L.h., Meisel A. Lidz Ch. W. Amer. J. Psychiatry .- 1977. – Nr. 134.- P. 279 – 284.
4. Вопросы соотношения морали и права в психиатрической практике, Тихоненко В.А., - « Социально – правовые аспекты психиатрической помощи». – Моск. НИИ психиатрии МЗ РСФСР. – С. 57 – 62.
5. « Гавайская декларация» Журн. Социал. и клин. Психиатрии.-1992 № 4.- С.44-45.
6. «Кодекс профессиональной этики психиатра» Журн. Социал. и клин. Психиатрии. – 1993. - № 3. – С. 120 – 124.
7. О нравственной ответственности психиатров перед обществом Тихоненко В.А., Румянцева Г.М. Психиатрия в СССР. Информ. сборник.-1990 – вып. 1.- С. 47 – 54
8. Основы профессиональной этики в психиатрии (принципы, нормы, механизмы), Тихоненко В.А., Покуленко Т.А.- Журн. Социал. и клин. Психиатрии.-1992 № 4.- С.38-44
9. Право и психиатрия. Юрид. Литер. – 1991.- С. 327 – 344.
- 10.Правовые и этические проблемы психиатрии, Тихоненко В.А., ШИШКОВ С.н. Иванюшкин А. Я., Покуленко Т.А. - « Биоэтика, Проблемы и перспективы» М. – 1992 – С. 78 – 90.
- 11.Этики практической психиатрии. Руководство для врачей под ред. В.А. Тихоненко – ГНЦ СПП им В.П. Сербского. -1996.

DISCURSUL FILOSOFIEI CONTEMPORANE ÎN BIOETICĂ

Alexandru Cebanu

(Coordonator științific: prof. univ., Eșanu Anatol)

Catedra Filosofie și Bioetică USMF "Nicolae Testemițanu"

Summary

Discourse of contemporaneous philosophy in bioethics

Contemporaneous philosophy is reflecting in medical ethics by analysis of contradictory duality of deontology and teleology from the perspective of human's autonomy and heteronomy. This article describes principal currents of contemporaneous philosophy and problems that appear in practical implementation of these.

Rezumat

Filosofia contemporană se reflectă în etica medicală prin analiza dualității contradictorii a deontologiei și teleontologiei prin prisma heteronomiei și autonomiei omului. Acest articol descrie curentele principale ale filosofiei contemporane și problemele ce apar în implimentarea practică a acestora.

Bioetica (*gr. bios-* viață și *ethos-* obicei, caracter moral) constituie o orientare științifică interdisciplinară ce se situează la hotarele dintre filosofie, etică, biologie, medicină etc. Bioetica apare ca o reacție de răspuns la problemele noi ce au apărut referitor la viață, sănătate și moarte, referitor la creșterea interesului oamenilor față de drepturile lor, inclusiv la dreptul lor la propria existență materială și spirituală, la poziția societății vis-a-vis de pericolul ce amenință însăși viața de pe Terra, generat de acutizarea problemelor globale ale omenirii.

Soluționarea problemelor în bioetică este imposibilă fără un fundament filosofic puternic. Filosofia însăși este o parte componentă a bioeticii, partea ei integrativă, filosofia împreună cu etica pune baza procesului de discuție, dezbateri în bioetică. Dezbaterile contemporane în bioetică se duc în următoarele direcții principale.

1. Heteronomia și Autonomia omului.
2. Teleontologie și Deontologie.

Ambele orientări sunt bazate pe elemente dualiste, care coexistă și deseori se completează unul pe altul. Heteronom poate fi considerat un sistem care se supune regulilor unui alt sistem, în care el se include. Autonom este sistemul ce se supune regulilor create de el însuși. Bazele heteronomiei umane se consolidează încă în antichitate și sunt inspirate din paradigma cosmocentristă, la această etapă omul ca ființă socială încă nu era atât de dezvoltat și se considera un tot întreg cu natura. Pe măsură ce se dezvoltă societatea, omul a început să se despartă de natură, a elaborat legi, care erau necesare pentru o viață normală în societate și se supunea acestor legi, astfel la baza autonomiei umane stă aspectul juridic al vieții sociale. Fundamentul filosofic al autonomiei umane a fost pus în secolul XVIII de E. Kant, Această concepție despre omul autonom va duce la un mare progres intelectual și tehnic al societății, însă într-un final va duce la distrugerea naturii și la o stare de insecuritate pentru existența întregii specii umane. Acest efect negativ va reorienta omenirea spre o dezvoltare rațională, noosferică și va demonstra că omul nu este atât de autonom și că el trebuie să țină cont de legile naturii, pentru o dezvoltare armonioasă. În secolul XVII oamenii, din cauza unor experiențe empirice ce au fost interpretate greșit, considerau natura ca un sistem mecanic teleologic și omul trebuie singur să înțeleagă ce este bine și ce este rău pentru dînsul. Această concepție a dus la ceea ce omul analizînd consecințele revoluției tehnico-științifice este nevoit să-și adreseze întrebarea: Poate el într-adevăr singur pentru dînsul să decidă ce este bine și ce este rău fără o referință din exterior? Recuperarea situației create în urma Progresului Tehnico-Științific este posibilă doar prin adoptarea unei etici de responsabilitate, unei etici a heteronomiei viitorului, eticii de nesimultanietate și nereciprocitate. O nouă etică este necesară pentru că realitatea este atât de transformată că omenirea trebuie nu să mențină, ci să restabilească biosfera pentru a supraviețui. Noul imperativ categoric este: De a acționa astfel, încît efectele acțiunilor să fie compatibile cu existența umană pe pămînt cît mai mult timp posibil, fiindcă supraviețuirea omenirii nu mai este evidentă. În situația în care se află omenirea la momentul actual, este necesar să fie luate în considerație nu doar riscurile probabile, dar și să se încerce să se evite riscurile posibile și chiar să se prognozeze cele imposibile, pentru a evita totul la ce pot acestea să ducă.

Heteronomia contemporană apelează la conștiința umană și afirmă că responsabilitatea nu poate fi doar cauzala, față de faptele comise în trecut, dar și o responsabilitate de faptele ce vor fi comise în viitor. Astfel heteronomia contemporană conturează două paradigme noi în bioetică. Paradigma responsabilității părinților față de copii săi și paradigma responsabilității omului politic față de concentrații lui.

În lumea contemporană heteronomia se manifestă prin următoarele curente: eco-etica, utilitarismul și contextualismul. Autonomia contemporană se manifestă prin curente ca: autonomie pluralistă, teoria procedurală a justiției(deontologia procedurală), etica comunicării(deontologia limbajului).

Eco-etica este un curent filosofic de extremă care se opune principiului antropocentrist (umanist) al ecologiei, care percepe natura ca mediul în care trăiește omul, acest principiu are ca obiect rezolvarea problemelor ce apar referitor la supraviețuirea speciei umane în condițiile ecologice create. Eco-etica stă la baza principiului biocentrist (antiumanist) și înțelege omul ca un viețuitor printre celelalte viețuitoare, acest principiu are ca scop soluționarea problemelor de supraviețuire a animalelor înscrise în cartea roșie.

Utilitarismul este o școală de gîndire ce propune fundamentalizarea moralei pe datele din exterior: obiective, universale și evidente. Utilitarismul consideră că bine este ceea, ce aduce plăcere. Această părere este fondată pe datele biologice despre animale superioare și om care acționează în felul în care să evite durerea și să prelungească senzația de plăcere. Aceste reacții fiind firești sunt considerate și universale. Morala utilitarismului este orientată spre a atinge cel mai mare nivel de fericire pentru cel mai mare număr de persoane posibil, utilizînd modele externe evidente și universale, fericirea fiind înțeleasă în acest context ca plăcere sau absența suferințelor. În concepția utilitarismului după gradul de acțiune asupra organismului durerea și plăcerea sunt echivalente, această echivalență și permite universalizarea, care se face după principiul: Fiecare poate să ceară 1, nimeni mai mult decît 1. Ideile utilitariste sînt pe larg

utilizate în medicină, la aceste principii se apelează la aprecierea criteriilor de poziționare a pacienților în rânduri pentru donarea sîngelui, transplantarea organelor, pentru a efectua triajul pacienților în cazuri de urgență.

Concepția heteronomică contextualistă percepe viața omului ca un fenomen ce se află în contextul altui fenomen- viața socială, astfel etica, la rîndul ei, este la fel contextuală, pentru că se reflectă în obiceiuri, cultură, religie. Această concepție tinde să explice imposibilitatea universalizării eticii într-o societate pluralistă, în care se află omenirea la momentul dat, circumstanța fiind mult acutizată și de fenomenele de migrație. Societatea pluralistă necesită implementarea unui mod de conduită aparte, aproape pentru fiecare cetățean. Autonomia pluralistă parțial rezolvă această situație, creînd modele cît-de-cît universale de comportament.

Cu toate că omul se supune legilor provenite din exterior, a naturii sau chiar a societății (dacă analizăm fiecare individ în parte ce este nevoit să se adopteze la legile elaborate de conducerea politică); anume omul este cel care a definit legile societății și a descoperit și a sistematizat legile naturii, care nefiind studiate și elaborate nu ar fi existat ca o construcție teoretică. Unii savanți, chiar pun la îndoială existența acestor legi, argumentînd poziția lor prin existența unei incidente mari de excepții ce se petrec permanent. Etica autonomiei umane privește evenimentele din perspectiva fiecărui om în parte și îl tratează nu ca mijloc, ci ca sfîrșit, ea tinde să elaboreze modele cît mai adecvate pentru conviețuirea oamenilor în societate.

După cum afirmă Suzanne Rameix, autonomia contemporană cuprinde: autonomia pluralistă, teoria procedurală a justiției și etica conversației.

Etica autonomiei pluraliste pune în discuție problemele universalizării eticii într-o lume pluralistă, păstrînd principiile autonomiei umane. Este evident faptul că o universalitate absolută este imposibilă într-o societate multiculturală, multinațională; din această cauză se propune condiționarea unei universalizări minimale, ce să corespundă principiului autonomiei: „Nu face altuia ce el nu-și va face niciodată și fă lui ceea ce v-ai înțelege că tu îi vei face”. Acest principiu stă la baza relației contractuale între medic și pacient, în care medicul și pacientul sunt egali, obiectul contractului lor sunt grijile acordate de medic. Medicul permite pacientului să aleagă metoda de tratament și el se angajează să respecte poziția și părerea pacientului, chiar dacă acestea sunt iraționale.

După cum menționează Suzanne Rameix, problema care apare constă în ceea ce unii pacienți nu pot fi considerați autonomi în plina măsură a acestui cuvînt. Bolnavii psihici, toxicomanii, bolnavii ce nu-și dau seama de boala lor deseori nu sunt în stare să acționeze rațional și frecvent se află în starea de afecțiune fie sub influența drogurilor, fie activitatea lor este influențată de acțiunile bolii asupra sistemului nervos. Referitor la cazurile de narcomanie și toxicomanie se apelează la tratamentul represiv numai în cazul în care bolnavul suferind de dependență față de substanțele psihotrope a pricinuit cuiva prejudicii, aflîndu-se sub influența substanțelor psihotrope. Din punct de vedere a autonomiei pluraliste narcomania și toxicomania sunt tratate ca sclavagism intern.

Referitor la bolnavii psihici, este foarte greu de estimat cît de paternalist trebuie să fie comportamentul medicului față de astfel de pacienți. Internarea lor în spital deseori provoacă discuții etice, reprezentînd o adevărată constrîngere pentru acești pacienți. Din cauza organizării extrem de complexe a sistemului nervos central a omului comparativ cu restul vietăților, studiile experimentale a efectului medicamentelor elaborate cu scopul tratamentului bolilor psihice trebuie să fie efectuate pe bolnavi, ce este interzis de lege. Din păcate, nici la momentul actual nu poate fi defenit consimțămîntul liber a bolnavului ce suferă de alienări mintale.

Etica autonomiei pluraliste implică un număr mare de discuții și de critici în adresa ei, pentru că ea este bazată pe principiul de negociere, fiind în continuă căutare a comprimurilor, dar o etică bazată pe negocieri face neclară diferența între respectul față de o persoană și indiferența față de ea. Într-o societate pluralistă axiologia persoanelor e atît de diferită că deseori nu se poate de perceput cum să acționezi respectuos.

Teoria procedurală a justiției (deontologia procedurală)- încearcă să definească principiile juridice a teoriei contractului social. Această teorie încearcă să apropie cît mai mult posibil,

legitimul de legal, în relațiile sociale și să pună o bază juridică principiilor etice ale autonomiei pluraliste și a eticii conversației. În scopul creerii unei egalități între participanții contractului social, abstractizării și generalizării teoriei contractului social, sintezei circumstanțelor celor mai favorabile pentru negociere se definește situația inițială în care se presupune că ambii participanți trebuie să fie egali, contractanții trebuie să fie la curent cu situația bunurilor celui alt participant implicate în contractul social dat, fiecare participant să respecte constrângerile axiologice propuse de cealaltă persoană, ambii contractanți trebuie să adopte o poziție de ignoranță față de situația socială a celui alt contractant. Poziția de ignoranță are ca temelie filosofică teoria de nevinovăție a omului față de starea în care el a ajuns în societate, majoritatea acțiunilor fiind condiționate și reglate de situația socială a omului, iar biologic și genetic, conform acestei teorii, oamenii sunt considerați egali.

Principiile pe care se bazează teoria procedurală a justiției în desfășurarea unui contract social sunt: principiul libertății și principiul diferenței. Problemele medicale care se nasc din teoria procedurală a justiției sunt: imposibilitatea alegerii între pacienți, căci această alegere, îndată va distruge condițiile de egalitate necesare pentru desfășurarea corectă a contractului social, aceeași situație de dilemă apare în cazul necesității alocării resurselor pentru îngrijire. O altă problemă este imposibilitatea adoptării poziției de ignoranță față de poziția socială, cunoscând că într-adevăr oamenii nu sunt egali genetic.

Un alt curent al eticii autonomiei umane contemporane este etica discuției sau etica conversației, ea se ocupă de fundamentizarea legitimității și validității actelor de vorbire. Această teorie consideră chiar și cea mai liberă discuție posibilă, plină de reguli constrângătoare care se clasifică în reguli de ordin lingvistic: regulile gramaticale, coerența și cele de ordin normativ: argumentarea. Principiul fundamental al eticii conversației poate fi formulat în felul următor: ”Normele sunt valide, numai în cazul în care ele sunt adoptate de toți”. Principiile eticii discuției sunt pe larg utilizate în comitetele de biotecă, scopul cărora este punerea în discuție și rezolvarea problemelor moralității anumitor acțiuni, proceduri medicale. Această teorie este extrem de deontologică, având ca scop de a apăra teoria morală, ea încearcă să transfere perspectiva universalului de pe reperatele externe ideale precum Dumnezeu, pe oameni.

Societatea contemporană tinde spre fundamentarea juridică a oricărui tip de relații, pentru a legaliza și a reglementa cât mai mult posibil acțiunile și inacțiunile cetățenilor, pentru a defeni în interiorul său binele, răul, limita și diferența dintre ele. Această încercarea de fundamentare juridică uneori excesivă generează un șir de probleme, care la moment nu pot fi soluționate. În primul rând, universalizarea nu poate avea o bază juridică pentru că conține prea multe excepții, prin intermediul cărora se opune oricărei teorizării, astfel ea poate fi dovedită doar empiric. O altă problemă constă în caracterul subiectiv al raționalității legilor, care este argumentat de apariția cercului vicios al raționalității care afirmă că raționalitatea se constituie doar după o procedură argumentativă, care la rândul ei trebuie să fie rațională, astfel aceste două noțiuni se explică și chiar și se generează una prin cealaltă și în final nu se poate înțelege cu ce este necesar de început, cu elaborarea procedurii argumentative sau cu raționalizarea ei, cea din urmă fiind rezultatul unei alte proceduri argumentative raționale. Un alt aspect al fundamentării juridice excesive este problema alternării singularului și universalului care pune la îndoială faptul că totul ce este corect este și bun. Relaționând aceasta la un individ concret apare întrebarea: Este oare tot timpul un om bun, corect? Și este oare tot timpul un om corect, bun?

Făcând o analiză a literaturii în problema abordată putem concluziona că în societatea contemporană în care existența omului se află în pericol, iar relațiile sunt influențate de o varietate mare de tradiții, culturi, religii, naționalități, apare o gamă largă de probleme; afit filosofia cât și bioetica încearcă să rezolve unele dintre ele, sau să sistematizeze acele probleme ce nu pot fi soluționate la moment și să propună căile de soluționare a acestora.

Bibliografie

1. Bioethics a Philosophical Introduction, Stephen Holland Edition: Illustrated, 2003.
2. Elemente de Bioetică Teodor N. Țirdea, Chișinău 2005.

3. Fondements philosophiques de l'éthique médicale, Suzanne Rameix, Edition: Ellipses 1996.
4. Le Défi bioethique, Fracoise Brisset-Vigneau, Collectif Edition Autrement, 1991.
5. Manuel de recherche en sciences sociales 3e édition, Raymond Quivy, Luc Van Campenhoudt, Edition DUNOD, 2006.

BIOETICA ȘI REGLEMENTAREA CERCETĂRII CELULELOR STEM EMBRIONARE

Corneliu Lîsî

(Coordonator științific: conf. univ. Eșanu Anatolie)
Catedra Filosofie și Bioetică USMF "Nicolae Testemițanu"

Summary

The bioethics and the control of the embryonic stem cells research

Despite the various sources of stem cells (adult, embryonic, fetal, derived from umbilical blood), scientists argue that embryonic stem cells (ESC) provide the most stable and promising results in treatment of different diseases and in regenerative medicine due to their special abilities. Taking into consideration that the only source of ESC is a human embryo, research on such cells are the most controversial ethically and morally, this influences different countries to adopt different policies governing the research on ESC, source of embryo, legality of their use. The essential role in addressing this controversy is the Bioethics Committees of National and International level. This article aims to highlight this problem and the position of various countries on this issue.

Rezumat

În pofida diverselor surse de celule stem (adulte, embrionare, fetale, provenite din sînge umbilical), savanții susțin că celulele stem embrionare (CSE) oferă cele mai stabile și promițătoare rezultate în tratamentul diferitor maladii sau în medicina regenerativă datorită capacităților lor speciale. Dar din cauza că singura sursă de CSE o reprezintă embrionul uman, cercetările pe acest tip de celule sunt cele mai controversate din punct de vedere etic și moral, influențînd diferite state să adopte diferite politici de reglementare a cercetărilor pe CSE, sursa lor de embrioni și legalitatea utilizării lor. Un rol hotărîtor în abordarea acestei controversă îl au Comitetele de Bioetică de rang Internațional și Național. Articolul reprezintă un studiu cu scopul de a elucida problema cercetării pe celule stem embrionare, precum și poziția diferitor țări privitor la această problemă.

Actualitatea temei

În prezent obiectivul cercetărilor medicale este crearea de noi organe, țesuturi, celule care să înlocuiască pe cele afectate. Ideea acestei tehnologii se bazează pe introducerea de celule precursorare țesutului dat în regiunea afectată a organului. Aceste studii și aplicarea lor în experiențele clinice au la bază cercetările pe celule stem, deoarece doar ele au capacitatea de a se divide continuu și a se diferenția în diverse tipuri de celule. Spre exemplu, celulele stem pot fi induse să se diferențieze în cardiomiocite, care vor forma țesut muscular cardiac, capabil să înlocuiască țesutul lezat în urma unui infarct sau pot fi diferențiate în celule secretoare de Insulină [2,5] care va trata definitiv pacienții cu diabet. Însă cercetările pe celule stem trebuie să fie legalizate și aprobate bioetic de către instituțiile respective, aceasta face ca bioetica și reglementarea cercetării celulelor stem embrionare să devină o problemă actuală cu necesitatea de a fi elucidată cît mai curînd pentru a permite oamenilor de știință să-și orienteze în mod legal cercetările în realizarea potențialului celulelor stem și stabilirea unor terapii celulare viabile, efective și acceptate moral și etic.